

Jan Gościński (<https://orcid.org/0000-0003-2081-4266>)

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Projekt tłumaczeniowy jako forma pracy licencjackiej i magisterskiej

1. Wstęp

Zgodnie z art. 76 ust. 1 pkt 3 *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*¹ jednym z warunków ukończenia studiów jest uzyskanie pozytywnej oceny pracy dyplomowej „w przypadku studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich, a w przypadku studiów pierwszego stopnia, o ile przewiduje to program studiów”. W ustępie drugim tego samego artykułu pracę dyplomową zdefiniowano jako samodzielne opracowanie

zagadnienia naukowego, artystycznego lub **praktycznego**² albo dokonanie techniczne lub artystyczne, prezentujące ogólną wiedzę i umiejętności studenta związane ze studiami na danym kierunku, poziomie i profilu oraz umiejętności samodzielnego analizowania i wnioskowania.

Z powyższej definicji wynika, że praca dyplomowa może polegać na opracowaniu zagadnienia **praktycznego**, przygotowanie zaś pracy licencjackiej albo magisterskiej w formie projektu tłumaczeniowego, czemu poświęcono niniejszy artykuł, stanowi realizację tej możliwości przewidzianej przez ustawodawcę.

Obowiązujący na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie *Regulamin studiów pierwszego, drugiego stopnia i jednolitych magisterskich* w § 36 ust. 1 przewiduje przygotowanie przez studenta „pracy licencjackiej/ inżynierskiej (w obu przypadkach, gdy tak zakłada program studiów) lub magisterskiej, zwanej dalej pracą dyplomową”³. W ustępie 2 tego samego paragrafu sprecyzowano, że „praca dyplomowa **na profilu praktycznym**, podobnie jak praca inżynierska, powinna mieć charakter **aplikacyjny, badawczy, projektowy lub oceniający praktykę** w świetle teorii”⁴. Zatem w przypadku profili praktycznych wymiar utylitarny pracy jest

¹ *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668).

² Wyłączenie autora niniejszego artykułu.

³ Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie: *Regulamin studiów pierwszego, drugiego stopnia i jednolitych magisterskich*. <https://www.up.krakow.pl/studia/regulaminy-studiow/regulamin-studiow> [dostęp: 19.03.2023].

⁴ *Ibidem* [dostęp: 19.03.2023]. Wyłączenie autora niniejszego artykułu.

obowiązkowy, w przypadku natomiast profili ogólnoakademickich możliwy, co wynika z postanowień wyżej wymienionej ustawy.

Studia przekładoznawcze w Instytucie Filologii Angielskiej UP mają profil ogólnoakademicki. Dotyczy to interesujących nas tutaj stacjonarnych i niestacjonarnych studiów nienauczycielskich pierwszego i drugiego stopnia (lata akademickie od 2017/2018 do 2022/2023). Oznacza to, że praca dyplomowa **może** mieć na tych studiach charakter projektu dyplomowego bądź może przybrać formę standardowej pracy dyplomowej. Taką też ofertę przedstawiano, przedstawia się i – jeżeli nic się nie zmieni – będzie się przedstawiać licencjantom i magistrantom studiów przekładoznawczych w wymienionej jednostce. Przy czym trzeba od razu zaznaczyć, że typ projektu dyplomowego, jaki studenci mogą wybrać w zakresie tematyki przekładoznawczej, ograniczony jest do projektu tłumaczeniowego. Ograniczenie to wynika z przeświadczenia, że skoro zgodnie z nakazem ustawy praca dyplomowa musi „prezentować ogólną wiedzę i umiejętności studenta związane ze studiami na danym kierunku, poziomie i profilu”⁵, w zakresie projektu dyplomowego na studiach przekładoznawczych najlepiej wspomniane umiejętności i wiedzę sprawdzi projekt tłumaczeniowy.

2. Projekt dyplomowy – uwagi teoretyczne

Źródła metody projektów można doszukiwać się – jak stwierdza, powołując się na monografię Andrzeja Murzyna *Filozofia edukacji u schyłku XX wieku*, Ewa Lubina – w koncepcjach Johna Deweya i Jeana Piageta, którzy

eksponowali jej największe walory: bogactwo doświadczeń uzyskanych w warunkach najbardziej zbliżonych do naturalnych oraz bezpośrednią aktywność osobistą uczestnika przyspieszającą proces nabywania umiejętności oraz pobudzającą kreatywność i ciekawość świata⁶.

Jednak – jak zauważa Mirosław S. Szymański⁷, opierając się na badaniach Michaela Knolla – historia metody projektów jest znacznie dłuższa i rozciąga się na trzy stulecia, a jej prekursorami są „zupełnie nieznanymi dzisiejszym pedagogom i nauczycielom profesorowie wyższych szkół technicznych i przemysłowych, skąd przeniesiona została do szkół średnich i elementarnych”⁸. Jak pisze badacz, zgodnie z nowym postrzeganiem historii metody projektów jej korzenie sięgają końca XVI wieku,

⁵ Art. 76 ust. 2 *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668).

⁶ Lubina Ewa: *Metoda projektu w procesie dydaktycznym uczelni wyższej*. [W:] Gołębiowski Tomasz, Dąbrowski Marcin, Mierzejewska Beata (red.): *Uczelnia oparta na wiedzy. Organizacja procesu dydaktycznego oraz zarządzanie wiedzą w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*. Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2005, s. 224.

⁷ Szymański Mirosław S.: *O metodzie projektów. Z historii, teorii i praktyki pewnej metody kształcenia*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000, s. 16–17.

⁸ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 17.

Włoch, włoskich architektów i „pierwszej nowożytnej akademii sztuk pięknych: *Accademia di San Luca*”⁹. To tam w ramach kształcenia należało zaprojektować budynek, pomnik czy grobowiec, co traktowano jako edukacyjne ćwiczenie. Prace takie określano terminem *progetti*, to znaczy projekty. „Tak więc – konkluduje Mirosław S. Szymański – to w rzymskiej akademii sztuk pięknych po raz pierwszy miało się pojawić pojęcie projektu w kontekście pedagogicznym”¹⁰. Badacz wymienia trzy kluczowe cechy tego najwcześniejszego, odrodzeniowego projektu, które – jego zdaniem – wielu teoretyków i praktyków metody uważa za oczywiste również dziś:

- a) „orientowanie się na osobę uczącą się”, czyli samodzielność uczenia się podczas wykonywania większego zadania,
- b) „orientowanie się na rzeczywistość”, to znaczy mierzenie się z problemami praktycznymi „w warunkach pozaszkolnych”,
- c) „orientowanie się na produkt”, to jest sięganie do wiedzy z różnych dziedzin w celu stworzenia jakiegoś dzieła¹¹.

Najbardziej charakterystyczną cechą projektu jest jego pragmatyczny charakter, czyli – jak to ujmuje Arkadiusz J. Derkacz¹² w kontekście projektu dyplomowego – „bardzo wyraźny akcent praktyczny”. Odróżnia on – jego zdaniem – projekt dyplomowy od klasycznej pracy licencjackiej czy magisterskiej, które mają „zabarwienie naukowe”¹³. Artur Gałkowski, charakteryzując projekt licencjacki, przy czym jego uwagi można odnieść również do projektu magisterskiego, wyjaśnia, że najogólniej rzecz ujmując, rozumie się przezeń

opracowanie indywidualnie lub zespołowo zadania na określony temat i w zakresie obranej ścieżki metodologicznej, której zastosowanie **prowadzi do wymiernego efektu praktycznego**¹⁴, potwierdzającego nabycie umiejętności właściwych dla studiowanego kierunku, specjalności i / lub specjalizacji¹⁵.

Podobnie rzecz ujmuje Mirosław S. Szymański¹⁶, pisząc o projekcie w ogóle: „Punktem wyjścia jest jakaś sytuacja problemowa, jakieś zamierzenie, podjęcie jakiejś inicjatywy, wytyczenie jakiegoś celu, punktem dojścia zaś – szeroko rozumiany produkt”. Alicja Siemak-Tylikowska postrzega wspomnianą sytuację problemową jako pierwszy etap projektu z edukacyjnego punktu widzenia. Jej „rozumienie wymaga intelektualnego wysiłku z wykorzystaniem zarówno dotychczasowej, a dotyczącej różnych dziedzin, wiedzy uczniowskiej, jak i koniecznością

⁹ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 18.

¹⁰ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 19.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Derkacz Arkadiusz J.: *Praca dyplomowa – 3, 2, 1, start*. Arkadiusz J. Derkacz, Łódź 2021, s. 8.

¹³ Derkacz Arkadiusz J., op. cit., s. 7.

¹⁴ Wyłuszczenie autora niniejszego artykułu.

¹⁵ Gałkowski Artur: *Praca dyplomowa w formie projektu (na przykładzie studiów I stopnia filologii włoskiej ze specjalizacją translatorską)*. [W:] Płuciennik Jarosław, Klimczak Kinga (red.): *Twórczość, pasja, uniwersytet. Kategoria zaangażowania w dydaktyce akademickiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, s. 118.

¹⁶ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 61.

jej poszerzenia o nowe elementy”¹⁷. Drugi etap to – zdaniem badaczki – praktyczne rozwiązanie problemu. Projekt – dopowiada Ewa Lubina¹⁸ już w kontekście uczelni wyższej – opiera się „na postawieniu studenta przed koniecznością rozwiązania rzeczywistego problemu lub stworzeniu nowej koncepcji”. Student – kontynuuje badaczka – musi wykazać się aktywnością, podejmując liczne działania, tak intelektualne, jak i organizacyjne. W efekcie konieczne staje się całościowe wykorzystanie wiedzy, student zaś może zbudować indywidualny, holistyczny obraz świata, w którego skład wejdą zróżnicowane elementy, co przeciwdziała typowej dla kształcenia na wszystkich poziomach segregacji tematycznej¹⁹. Zdaniem autorki²⁰ inne walory metody projektów są następujące: kształtowanie kreatywności i samodzielności, interdyscyplinarność, indywidualne uczenie się poprzez działanie, analogiczny charakter wymagań i warunków środowiska uczenia się do wymagań i warunków, do jakich przygotowuje się studenta, możliwość realizacji własnych pomysłów oraz szybsze i skuteczniejsze opanowywanie materiału. Marta Sobocińska²¹ zwraca wreszcie uwagę na fakt, że metoda projektów obejmuje ogół składowych uczenia się przez ludzi, „w tym m.in. logiczne myślenie, ciekawość, motywację, łączenie wiadomości z umiejętnościami oraz myślenia z działaniem i nastawienie na samodzielność”.

Tematyka projektu dyplomowego może być bardzo zróżnicowana. O jej bogactwie i tym samym o potencjale tkwiącym w takiej formie pracy dyplomowej świadczy na przykład uchwała Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego, do której odwołuje się Artur Gałkowski²². W jej punkcie drugim wylicza się problematykę, z jaką może zmierzyć się student wybierający projekt dyplomowy (w tym przypadku jedynie licencjant).

Celem projektu dyplomowego powinno być opracowanie (rozwiązanie, opisanie, objaśnienie) konkretnego problemu (tematu, zagadnienia), którym może być redakcja haseł encyklopedycznych, stworzenie katalogu bibliotecznego lub komputerowej bazy danych, przygotowanie wystawy, dokonanie przekładu tekstu literackiego (naukowego) wraz z komentarzem krytycznym, krytyczna edycja tekstu literackiego (naukowego), przygotowanie antologii tekstów literackich (naukowych) z komentarzem krytycznym / historycznym, przeprowadzenie wywiadu, napisanie reportażu, przygotowanie audycji radiowej, opracowanie cyklu lekcji na konkretny temat, przygotowanie (audio) przewodnika (np. literackiego, kulturowego), zebranie i analiza tekstów prasowych,

¹⁷ Siemak-Tylińska Alicja: *Metoda projektów – nowość z przeszłości*. [W:] Czetwertyński Adam (red. i oprac.): *Ścieżkami przez humanistykę: projekty edukacyjne*. Fundacja „Instytut Artes Liberales”, Warszawa 2001, s. 111.

¹⁸ Lubina Ewa, op. cit., s. 225.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Lubina Ewa, op. cit., passim.

²¹ Sobocińska Marta: *Dwustopniowe nauczanie metodą projektu edukacyjnego na przykładzie zajęć z dydaktyki języka ojczystego na studiach dziennych Akademii Humanistycznej w Pułtuskach i na Warsztatach Kultury Słowa TNW*. Artes Liberales. Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor 2009, 2(7), s. 113.

²² Gałkowski Artur, op. cit., s. 120–121.

opracowanie dokumentacji wybranego zagadnienia, przygotowanie programu terapii logopedycznej osoby z zaburzeniami mowy na podstawie diagnozy, przeprowadzenie przesiewowych badań logopedycznych i ich analiza, opracowanie programu stymulacji logopedycznej na podstawie analizy wypowiedzi pacjenta.

Problem, jakiego będzie dotyczył projekt – stwierdza Ewa Lubina²³, może zostać sformułowany przez prowadzącego albo przez samego studenta. Student może też wziąć udział w toczących się pracach badawczych, do których wyniki jego projektu wniosą wkład.

Maciej Kur²⁴, omawiając zespołowy projekt tłumaczeniowy na studiach translatorycznych, choć jego uwagi można także odnieść do indywidualnych projektów tłumaczeniowych, wskazuje na sześć kryteriów, których spełnienie jest niezbędne, abyśmy mieli do czynienia z metodą projektową. Są nimi: samodzielny wybór tematu projektu przez studentów, samodzielne opracowywanie i przetwarzanie przez nich materiału źródłowego, samodzielne organizowanie swojej pracy, samodzielne ocenianie i analizowanie przebiegu projektu, pełnienie przez nauczyciela wyłącznie roli doradczej oraz posiadanie przez projekt określonych ram czasowych. Wszystkie te konstytutywne właściwości projektu, przy założeniu, że poziom nauczycielskiego zaangażowania może się w pewnym zakresie wahać, da się odnieść do projektu dyplomowego. Badacz dodaje, że metoda projektowa „zdobywa w ostatnich latach coraz większą i coraz bardziej aktywną grupę zwolenników”²⁵ jako jeden ze sposobów szkolenia zawodowych tłumaczy.

Fundamentem pracy dyplomowej w formie projektu, jak zauważa Zofia Sawicka-Kłuźniak²⁶, są dwie jej części: teoretyczna i empiryczna. To one określają rodzaj i specyfikę pracy, pozostałe zaś jej części stanowią jedynie dopełnienie. Autorka²⁷, powołując się na Grażynę Maniak, Ewelinę Świergiel i Anetę Zelek (2010), wyróżnia następujące komponenty omawianego typu pracy:

- wprowadzenie, które zawiera opis koncepcji pracy;
- część teoretyczną, na którą składają się studia literaturowe;
- część empiryczną, która obejmuje charakterystykę przedmiotu badania, badania empiryczne oraz rozwiązania problemu bądź problemów;
- zakończenie, w którego skład wchodzi zbiorcze wnioski, wskazanie na relacje pomiędzy teorią i praktyką oraz zalecenia;
- suplementy, na przykład spisy tabel czy bibliografia.

²³ Lubina Ewa, op. cit., s. 225.

²⁴ Kur Maciej: *Projekt Beholder*. [W:] Kubińska Olga, Kubiński Wojciech, Kur Maciej (red.): *Dydaktyka przekładu – nauczanie przez projekty*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021, s. 101.

²⁵ Kur Maciej, op. cit., s. 100.

²⁶ Sawicka-Kłuźniak Zofia: *Projekt końcowy jako forma pracy dyplomowej na studiach pierwszego stopnia*. Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stietinensis. Oeconomica 2013, 303(72), s. 187.

²⁷ Sawicka-Kłuźniak Zofia, op. cit., s. 186.

Zdaniem Mirosława S. Szymańskiego²⁸ w literaturze przedmiotu dotyczącej projektów

argumentuje się raczej przeciw niż za ocenianiem uczniów. A jeśli już optuje się za nim lub – częściej – zachodzi jego konieczność, to zaleca się uczynienie z procedury oceniania części projektu (...). Oceniania dokonuje się raczej w fazie wykonywania projektu niż w fazie ukończenia projektu, jako że przedmiotem oceny jest nie tyle końcowy produkt, ile jakość działania uczniów w trakcie wspólnego wytwarzania przez nich tego produktu.

W przypadku licencjackiego i magisterskiego projektu dyplomowego tradycyjne ocenianie jest koniecznością, i to ocenianie końcowego produktu. Cytowany badacz wprawdzie stwierdza, że niespełnienie kryterium „odejścia od (tradycyjnego) oceniania uczniów”²⁹ powoduje, że „z całą pewnością nie mamy do czynienia z metodą projektów”³⁰, to jednak podaje argumenty za ocenianiem, między innymi następujące: wystawianie stopni pozwala na traktowanie metody projektów na równi z innymi metodami kształcenia oraz zaspokaja naturalną potrzebę bycia docenionym (por. Marta Sobocińska³¹). Moim zdaniem fakt ocenienia produktu, to jest efektu projektu, w żadnym stopniu nie wpływa na istotę tej metody pracy. Jeśli spełnione są jej wskazane powyżej kluczowe elementy, wtedy to, czy ktoś dokona całościowego podsumowania w formie oceny czy nie, nie ma wpływu na jej tożsamościowy charakter. Marta Sobocińska³² uważa, że „ocenianie pracy uczniów czy studentów jest w tej metodzie [projektów] możliwe i potrzebne”, zdaniem zaś Marii Hawrylak³³ „ocenianie jest **nieodłącznym** elementem procesu kształcenia metodą projektu”³⁴. Może ono – dodaje – przybrać formę stopni szkolnych, formę punktową lub formę pochwały. Wskazane przez nią najczęstsze kryteria oceny to między innymi oryginalność i innowacyjność tematu, zawartość merytoryczna i estetyka³⁵.

Artur Gałkowski³⁶, opisując pracę dyplomową w postaci projektu licencjackiego na przykładzie studiów I stopnia filologii włoskiej ze specjalnością translatorską, wskazał na wiele niepodważalnych zalet projektu. Uznał, że jest to

innowacyjny sposób na wyrażenie własnego zaangażowania studentów w wybrane zagadnienie, wraz z możliwością jego oryginalnego i użytecznego rozwinięcia, potwierdzającego umiejętnie skorzystanie z nabytych w trakcie studiów kompetencji i wzmocnienie ich potencjału w twórczym zazwyczaj działaniu projektowym.

²⁸ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 70.

²⁹ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 68.

³⁰ Szymański Mirosław S., op. cit., s. 63–64.

³¹ Sobocińska Marta, op. cit., s. 114.

³² *Ibidem*.

³³ Hawrylak Maria: *Projekt edukacyjny – aktywizująca metoda w praktyce szkolnej*. Artes Liberales. Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor 2009, 2(7), s. 74.

³⁴ Wytłuszczenie autora niniejszego artykułu.

³⁵ Hawrylak Maria, op. cit., s. 74.

³⁶ Gałkowski Artur, op. cit., s. 128.

Zaznaczył też, że projekt „pozwała łączyć wiedzę i kompetencje z różnych obszarów, skłania do refleksji i złożonego, kreatywnego oraz w efekcie oryginalnego, a przy tym angażującego działania”³⁷.

3. Projekt dyplomowy w Katedrze Dydaktyki Przekładu – licencjat

Licencjacki projekt dyplomowy może mieć formę – jak już to zostało zaznaczone – wyłącznie projektu tłumaczeniowego. Składa się on albo z jednego dłuższego tłumaczenia, albo z dwóch krótszych tłumaczeń, przy czym w obu przypadkach niezbędne jest opatrzenie tłumaczenia komentarzem translatorycznym. Język tekstów źródłowych nie został określony, co oznacza, że tłumaczenia można dokonać zarówno z języka polskiego na język angielski, jak i odwrotnie. Z posiadanych przeze mnie danych wynika, że większą popularnością cieszą się przekłady na język ojczysty, ale studenci nie są w tym względzie w żaden sposób ograniczeni i przekłady na język obcy, szczególnie tekstów literackich, też nie należą do rzadkości.

Teksty źródłowe wybierane są w porozumieniu z promotorem. Bardzo istotne jest, aby nie było żadnych ich tłumaczeń, gdyż cała praca przekładowa musi zostać wykonana przez studenta. Dopuszcza się dokonanie nowego przekładu obok istniejącego czy istniejących, jeżeli student wykaże, że są ku temu istotne powody (na przykład wadliwość lub przestarzałość dotychczasowego przekładu czy dotychczasowych przekładów albo specyficzne potrzeby projektu). Ze względu na ograniczenia objętościowe pracy licencjackiej wybrane do tłumaczenia teksty nie muszą być tłumaczone w całości, ale wyselekcjonowany fragment czy wyselekcjonowane fragmenty powinny stanowić zwarte logicznie całości. Co więcej, przy doborze fragmentu czy fragmentów należy kierować się zasadą, aby zawierał on czy zawierały one elementy niepoddające się łatwo przekładowi, co w praktyce oznacza, że teksty źródłowe muszą stanowić mniejsze lub większe wyzwanie tłumaczeniowe. W innym przypadku stworzenie wartościowej analizy translatorycznej może być znacznie utrudnione.

W przypadku dwóch krótszych tekstów źródłowych każdy z nich ma liczyć od 2500 do 3000 słów, komentarz zaś od 2000 do 2500 słów dla każdego tekstu. Z kolei w przypadku dłuższego tekstu źródłowego liczba słów ma wynosić od 5000 do 6000, komentarz zaś od 3500 do 4000 słów. Powyższe wartości liczbowe odnoszące się do długości tekstów źródłowych mają charakter przybliżony, gdyż możliwe jest zarówno zwiększenie, jak i zmniejszenie liczby słów przez promotora ze względu na niewystarczającą bądź nadmierną trudność tekstu źródłowego. Na przykład wybór rymowanego i rytmizowanego tekstu poetyckiego, gdy obie te właściwości muszą być zachowane w przekładzie, może prowadzić do ograniczenia liczby słów ze względu na poziom komplikacji zadania tłumaczeniowego. Podstawowy szkielet projektu tłumaczeniowego jest zatem trzyczęściowy: tekst źródłowy (teksty źródłowe), jego tłumaczenia (ich tłumaczenia), komentarz translatoryczny.

³⁷ *Ibidem.*

Komentarz translatoryczny pomyślano jako rozbudowaną analizę o długości około 15 stron. Piszący powinien w niej odwołać się do wybranych i mających zastosowanie do dokonanego przekładu elementów teorii tłumaczenia, zatem analiza nie może być wyłącznie zbiorem impresji studenta, ale musi być tworzona na solidnej podbudowie teoretycznej. W jej skład może na przykład wejść omówienie zastosowanych w procesie przekładu technik tłumaczeniowych wyróżnionych przez teoretyków tłumaczenia wraz ze wskazaniem na konkretne z nich użyte w poszczególnych przypadkach albo analiza aplikatywności różnych dyskutowanych w literaturze przedmiotu podejść do przekładu w kontekście przetłumaczonego tekstu źródłowego.

Minimalna liczba pozycji bibliograficznych w zakresie teorii tłumaczenia wynosi 10. Teksty źródłowe i słowniki wykazuje się osobno, podobnie jak źródła internetowe, które umieszcza się w odrębnej netografii. Tak pomyślana część bibliograficzna licencjackiej pracy dyplomowej w formie projektu ma dodatkowo zagwarantować obecność w niej teorii translatorycznej.

4. Projekt dyplomowy w Katedrze Dydaktyki Przekładu – magisterium

Magisterska praca dyplomowa w formie projektu tłumaczeniowego, gdyż również na tym poziomie projekt musi przybrać formę projektu tłumaczeniowego, przypomina wyżej opisaną licencjacką pracę dyplomową będącą projektem tłumaczeniowym. Poniżej wskażę zatem tylko różnice pomiędzy tymi dwoma projektami. Również w tym przypadku można wybrać w języku polskim lub angielskim albo dwa krótsze teksty źródłowe, albo jeden dłuższy, przy czym różna będzie liczba słów w stosunku do projektu licencjackiego. Krótsze teksty źródłowe mają liczyć po od 5000 do 6000 słów, a towarzyszący im komentarz translatoryczny ma wynieść od 4000 do 5000 słów dla każdego przekładu. Dłuższy tekst źródłowy ma objąć od 10 000 do 12 000 słów, a towarzyszący mu komentarz translatoryczny od 7000 do 8000 słów. I tutaj należy pamiętać o możliwości zmniejszenia lub zwiększenia przez promotora długości tekstów źródłowych w związku z podanymi w poprzednim rozdziale przyczynami. W przeliczeniu na strony oczekuje się, że komentarz translatoryczny zajmie około 25 stron i muszą się w nim znaleźć związane z dokonanym przekładem odwołania do teorii tłumaczenia. Wymagania odnośnie do części bibliograficznej magisterskiej pracy dyplomowej w formie projektu tłumaczeniowego są takie same, jak w przypadku licencjatu, z tym że minimalna liczba pozycji bibliograficznych w zakresie teorii tłumaczenia wynosi 20.

5. Przykłady licencjackich projektów tłumaczeniowych

Tematyka licencjackich projektów tłumaczeniowych jest bardzo zróżnicowana, co wynika z bogactwa zainteresowań licencjantów, którzy praktycznie zawsze sami decydują o tym, jakiego rodzaju tekstem się zajmą. Z jednej strony mamy więc teksty specjalistyczne (na przykład prawne: tłumaczenie ustawy o przeciwdziałaniu

marnowaniu żywności na język angielski), z drugiej teksty literackie (na przykład powieściowe: tłumaczenie fragmentu powieści C. Gockel *Wolves* na język polski). Poniżej przedstawię trzy przykłady z 2021 i 2022 roku.

Licencjant wybrał do tłumaczenia fragmenty anglojęzycznego podręcznika do gry stołowej z gatunku gier fabularnych pt. *Explorer's Guide to Wildemount* autorstwa Matthew Mercera. Gry fabularne i gry wideo niezmiennie cieszą się zainteresowaniem licencjantów i magistrantów jako źródła tekstów do przekładu. W ich przypadku podstawowym problemem tłumaczeniowym jest specyficzny język stosowany w obrębie tych gatunków. Komentarz translatoryczny podzielono na cztery rozdziały, z których pierwsze trzy są teoretyczne (charakterystyka gier fabularnych, prezentacja tłumaczonego podręcznika, opis teorii tłumaczeniowych wykorzystanych do analizy), czwarty zaś analityczny i zawiera omówienie oraz uzasadnienie podjętych decyzji tłumaczeniowych w stosunku do najbardziej problematycznych wyrażen.

W kolejnej pracy punktem wyjścia był przekład na język angielski fragmentów powieści *Omega* autorstwa Marcina Szczygielskiego. Z czterech składających się na komentarz translatoryczny rozdziałów pierwszy poświęcono przedstawieniu autora i jego książki, drugi – charakterystyce literatury młodzieżowej, do jakiej należy powieść, trzeci zaś – koncepcjom tłumaczeniowym stanowiącym podbudowę teoretyczną dla analizy, którą zawarto w rozdziale czwartym. W komentarzu translatorycznym najbardziej interesujące kwestie dotyczyły inkluzywności płci w obu językach oraz przekładu zniekształconych stałych związków frazeologicznych.

Ostatni wybrany do omówienia licencjacki projekt tłumaczeniowy zawiera przekład na język angielski fragmentu powieści *Shuga Boży* autorstwa Jacka Piekary. Tym razem komentarz translatoryczny podzielono na trzy rozdziały. Pierwszy przynosi informacje o autorze, drugi charakteryzuje powieść, uwzględniając między innymi zagadnienia genezy, przynależności gatunkowej, wpływów biblijnych i tła historycznego, trzeci wreszcie – po opisie przygotowań do tłumaczenia – prezentuje analizę translatoryczną. Tym razem problemy tłumaczeniowe wiązały się z przekładem rymowanki, cytatów z Biblii i fragmentu parabiblijnego oraz mowy niestandardowej.

6. Przykłady magisterskich projektów tłumaczeniowych

Magisterskie projekty tłumaczeniowe również cechuje bogactwo tematyczne i także wśród tych prac problematyka specjalistyczna miesza się z literacką. Na wachlarz wybieranych do przekładu tekstów składają się na przykład podręcznik o problemach urologicznych kobiet i problemach uroginekologicznych (*Textbook of Female Urology and Urogynecology*, rozdział *Diagnosis of Urogenital Fistula* autorstwa Ekene A. Enemchukwu i Benjamin M. Bruckera), książka popularnonaukowa o dziejach czarów (*A Brief History of Witchcraft* Lois Martin), kompendium demonologii słowiańskiej (*Bestiariusz słowiański* Pawła Zycha i Witolda Vargasa), przewodnik do stołowej gry fabularnej *Hordes*, zbiór podań ludowych (*Black Folktales* Juliusa Lestera) czy dramat (*Szewcy* Witkacego). Poniżej omówię nieco bardziej szczegółowo trzy inne projekty z 2022 roku.

Pierwszy zawiera tłumaczenie fragmentów powieści *Riddley Walker* autorstwa Russella Hobana. Kluczowym problemem był w tym wypadku wymyślony przez autora język, którym posługują się mieszkańcy Anglii w odległej przyszłości po katastrofie nuklearnej. Dla tej ogromnie zniekształconej angielszczyzny, niezwykle trudnej w odbiorze, tłumacz musiał wynaleźć równie dziwaczny odpowiednik, opierając go na mniej lub bardziej rygorystycznie stosowanych regułach w celu zapewnienia mu odpowiedniej spistości.

W ramach drugiego projektu dokonano przekładu fragmentu książki z pogranicza historii wojskowości i historii techniki poświęconej broni palnej w awiacji w okresie od roku 1914 do roku 1932 (*Flying Guns: World War I* Anthony'ego G. Williama i Emmanuela Gustina). Autor pracy za punkt ciężkości w analizie translatorycznej obrał terminologię specjalistyczną, którą omówił na tle stosownie dobranych teorii z zakresu przekładu specjalistycznego.

Wreszcie trzeci projekt przyniósł tłumaczenie poświęconej malarstwu Edwarda Hoppera książki eseistycznej autorstwa Marka Stranda (*Hopper*). W odniesieniu do tego tekstu głównym przedmiotem komentarza tłumaczeniowego była kwestia przekładu tytułów prac malarza, zwieńczona odkryciem tendencji, z jaką tytułował on swoje dzieła. Dzięki jej dostrzeżeniu możliwe było stworzenie schematu tłumaczenia tytułów prac tego amerykańskiego klasyka dwudziestowiecznego malarstwa.

7. Podsumowanie

Czy można byłoby życzyć sobie lepszego zwieńczenia studiów **translatorycznych** czy to pierwszego, czy drugiego stopnia niż napisanie licencjackiej bądź magisterskiej pracy dyplomowej w formie projektu tłumaczeniowego? Wydaje się, że jest to ze wszech miar właściwe podsumowanie nauki sztuki przekładu szczególnie dla tych licencjantów i magistrantów, którzy widzą swoje życie zawodowe w roli tłumaczy, gdyż projekt tłumaczeniowy jest z jednej strony pokazem zdobytych umiejętności, z drugiej zaś można go traktować jako pierwszy etap na nowej drodze, a nawet kartę przetargową podczas ubiegania się o pracę. Teoretyczna praca dyplomowa, czyli, jak to ujmuje Arkadiusz J. Derkacz, o „zabarwieniu naukowym”, powinna stanowić opcję przede wszystkim dla tych, którzy widzą swoją przyszłość zawodową w roli akademickich badaczy przekładu czy też jego profesjonalnych krytyków. Ponieważ jednak liczba takich osób jest ograniczona, podobnie jak potrzeby w tym zakresie, oraz ponieważ studia translatoryczne w Katedrze Dydaktyki Przekładu mają nachylenie praktyczne, nie dziwi, że projekt tłumaczeniowy niezmiennie cieszy się popularnością wśród licencjantów i magistrantów. Spróbujmy zatem usystematyzować jego cechy, które mogą mieć na to zainteresowanie decydujący wpływ.

Po pierwsze, student ma prawo, z którego najczęściej korzysta, do samodzielnego wyboru tematu projektu przy uwzględnieniu możliwości nadzorowania pracy nad projektem przez promotora, choć zastrzeżenie to dodaję na wszelki wypadek, gdyż promotorzy w Katedrze Dydaktyki Przekładu dokładają wszelkich starań, aby studentów w tym względzie nie ograniczać. W efekcie student pisze o tym,

co go żywo interesuje, a przynajmniej interesuje go choć w pewnym stopniu, dzięki czemu – co chyba nie ulega wątpliwości – proces pisania jest zdecydowanie łatwiejszy, przyjemniejszy i owocniejszy. Zdarza się, że wybór tematyki wynika z dotychczasowej aktywności studenta na rynku tłumaczeniowym czy wiąże się z wykonywanym przez niego innym zawodem, zatem praca dyplomowa stanowi naturalne przedłużenie, uzupełnienie i poszerzenie jego praktyki. Ponadto samodzielny wybór tematu przez studenta umożliwia mu sięgnięcie do dziedziny, która może nie znajdować się w orbicie zainteresowań promotora, w związku z czym raczej by jej studentowi nie zaproponował, choć niewykluczone, że dziedzina ta stanowi istotną gałąź ciągle ewoluującego rynku tłumaczeniowego, na przykład taką, jak lokalizacja gier komputerowych. W ten sposób projekty tłumaczeniowe służą także promotorowi poprzez poszerzanie jego pola zainteresowań i wiedzy, co dzieje się również wtedy, gdy wybór studenta pada na tematykę specjalistyczną.

Po drugie, projekt tłumaczeniowy to działanie na wskroś praktyczne, znakomicie zatem przygotowuje studenta do wejścia na rynek pracy. Student musi wykazać się umiejętnością tłumaczenia, czyli potwierdzić na żywym materiale, że taką umiejętność przynajmniej w zadowalającym stopniu posiada. Projekt stanowi zatem potwierdzenie gotowości do rozpoczęcia życia zawodowego.

Po trzecie, aspekt teoretyczny projektu tłumaczeniowego jest ściśle związany z jego aspektem praktycznym, gdyż komentarz translatoryczny konstruowany jest w kontekście dokonanego przez studenta tłumaczenia. Teoria przekładu zostaje zatem odniesiona do własnych działań, co służy jej lepszemu zrozumieniu i wzmacnia przekonanie o jej aplikatywności. Ponadto konieczność opatrzenia tłumaczenia komentarzem translatorycznym zmusza studenta do refleksji nad procesem przekładu, czyniąc go tłumaczem bardziej świadomym i wspomagając dostrzeganie zagrożeń i korzyści płynących z różnych rozwiązań przekładowych. Stworzenie komentarza translatorycznego wydaje się i łatwiejsze, i poznawczo efektywniejsze, jeśli operuje się na własnym, a nie cudzym przekładzie, gdyż mamy dostęp do całego procesu myślowego towarzyszącego powstawaniu przekładu, do wszystkich rozterek, wątpliwości, prób i odrzuconych wersji.

Po czwarte wreszcie, projekt tłumaczeniowy pozwala na minimalizację zagrożenia odwórczością. Wkład studenta zawsze jest niebagatelny, co wynika ze specyfiki pracy w formie projektu, gdyż zarówno przekład, jak i jego analiza muszą zostać opracowane przez piszącego, nie da się ich bowiem w istotnym stopniu zapożyczyć. Spostrzeżenie to potwierdzają wyniki oceny prac w formie projektów tłumaczeniowych w jednolitym systemie antyplagiatowym, w którym każda praca licencjacka i magisterska musi zostać sprawdzona. Z moich doświadczeń wynika, że dla projektów tłumaczeniowych stopień podobieństwa do innych tekstów zazwyczaj oscyluje w okolicach 3 procent, w przypadku natomiast klasycznych prac licencjackich i magisterskich jest niejednokrotnie znacznie wyższy.

Z powyższych względów wypada chyba sobie życzyć, aby projekt tłumaczeniowy jako forma pracy licencjackiej i magisterskiej był na praktycznie zorientowanych studiach przekładoznawczych nie tylko ciekawą alternatywą dla prac klasycznych, ale formą wiodącą.

Bibliografia

- Derkacz Arkadiusz J.: *Praca dyplomowa – 3, 2, 1, start*. Arkadiusz J. Derkacz, Łódź 2021.
- Gałkowski Artur: *Praca dyplomowa w formie projektu (na przykładzie studiów I stopnia filologii włoskiej ze specjalizacją translatorską)*. [W:] Płuciennik Jarosław, Klimczak Kinga (red.): *Twórczość, pasja, uniwersytet. Kategoria zaangażowania w dydaktyce akademickiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, s. 117–129.
- Hawrylak Maria: *Projekt edukacyjny – aktywizująca metoda w praktyce szkolnej*. Artes Liberales. Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора 2009, 2(7), s. 69–79.
- Kur Maciej: *Projekt Beholder*. [W:] Kubińska Olga, Kubiński Wojciech, Kur Maciej (red.): *Dydaktyka przekładu – nauczanie przez projekty*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021, s. 99–127.
- Lubina Ewa: *Metoda projektu w procesie dydaktycznym uczelni wyższej*. [W:] Gołębiowski Tomasz, Dąbrowski Marcin, Mierzejewska Beata (red.): *Uczelnia oparta na wiedzy. Organizacja procesu dydaktycznego oraz zarządzanie wiedzą w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*. Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2005, s. 224–231.
- Sawicka-Kluźniak Zofia: *Projekt końcowy jako forma pracy dyplomowej na studiach pierwszego stopnia*. Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stietinensis. Oeconomica 2013, 303(72), s. 183–191.
- Siemak-Tylikowska Alicja: *Metoda projektów – nowość z przeszłości*. [W:] Czetwertyński Adam (red. i oprac.): *Ścieżkami przez humanistykę: projekty edukacyjne*. Fundacja „Instytut Artes Liberales”, Warszawa 2001, s. 110–112.
- Sobocińska Marta: *Dwustopniowe nauczanie metodą projektu edukacyjnego na przykładzie zajęć z dydaktyki języka ojczystego na studiach dziennych Akademii Humanistycznej w Pultusku i na Warsztatach Kultury Słowa TNW*. Artes Liberales. Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора 2009, 2(7), s. 99–115.
- Szymański Mirosław S.: *O metodzie projektów. Z historii, teorii i praktyki pewnej metody kształcenia*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668).

Netografia

- Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie: *Regulamin studiów pierwszego, drugiego stopnia i jednolitych magisterskich*. <https://www.up.krakow.pl/studia/regulaminy-studiow/regulamin-studiow>.

Słowa kluczowe

projekt dyplomowy, projekt tłumaczeniowy, praca licencjacka, praca magisterska, nauczanie metodą projektu

Abstract

A translation project as a form of a Bachelor's and Master's thesis

The article discusses the use of a translation project as an alternative form of a Bachelor's thesis and a Master's thesis in the Department of Translation Education, a unit of the Institute of English Studies at the University of the National Education Commission in Kraków. After a few preliminary remarks devoted to a thesis project, of which a translation project is a type, in the light of statutory and intrauniversity regulations, the author presents the theoretical assumptions of project-based learning, especially in the context of a thesis project. Next, he outlines the requirements that must be met by a Bachelor's thesis project and a Master's thesis project in the Department of Translation Education. He then characterizes the subject matter of Bachelor's and Master's projects that have been completed so far and discusses three of each in greater detail. Finally, in order to understand why a translation project is attractive to Bachelor's and Master's thesis writers, he examines key features of the project that may contribute to its popularity.

Keywords

thesis project, translation project, Bachelor's thesis, Master's thesis, project-based learning